

Avel·lí Artís-Gener, Tísner
Viure i veure / 1
Primera part. Capítols 6-10

L'audaciosa visita

Va rapinyar del platet un parell d'avellanes i em va dir que hi havia un subjecte que em volia veure. Es va inclinar damunt les fruites seques com si no sabés què més triar i em va dir a cau d'orella:

—És el Justo Bueno. Ve tot sol. O, almenys, no ha entrat amb ningú més. L'he fet passar a la saleta de visites.

El Justo Bueno Fernández, el conductor del cotxe que havia servit per a la fuga dels assassins dels germans Badia! En Lluís Aymamí i Baudina, aleshores encara cap de la redacció i director del diari molt pocs dies més tard, em va dir:

—Devia estar esperant que fotés el camp el teu bòfia! És curiós, no trobeu, que arribi justament quan se n'ha anat? —va preguntar, adreçant-se als companys.

—Sí, hi ha casualitats ben dalloneses! —va fer en Batet.

—Ben casuals! —va subratllar en Pla. L'Aymamí em va interrogar directament:

—Què penses fer?

—Vols dir que hi ha gaires opcions? Aniré a veure què cony vol!

—Si tot el que vol és pelar-te, aquesta tafaneria teva et sortirà molt cara —va sentenciar en Pere Matalonga. Va afegir—: Em sembla que no t'hauries d'exposar. L'única cosa raonable fóra telefonar a en Vidal-Jové.

—¿I que en Pla vagi a demanar a en Bueno que s'esperí una estona, mentre no arriba la bòfia? Esteu sonats! No crec que si em volgués pelar tinguéssis els pebrots de venir a fer-ho aquí i

deixant una targeta de visita! ¿O mataria tots els que som al diari?

El Justo Bueno s'havia assegut al petit sofà de la saleta de visites, estança en la qual fèiem les entrevistes. Era un xicot bastant alt, més aviat magristó. Es va aixecar somrient, amb la mà dreta allargada, i va encaixar estretament la meva, amb una cordialitat hauríeu dit que amical, com d'encontre anhelat. Devia anar entre els vint-i-vuit i els trenta anys i parlava un català excel·lent, esquitxat d'argot pintoresc. La fluïdesa hauria fet creure que ens coneixíem de tota la vida. Em va dir que feia vint-i-tres anys que vivia i treballava a Barcelona i que caldria ser molt burro per a no haver après en tot aquell temps la nostra llengua i que ell, francament, no era tan ase com això. Em desconcertava l'enorme facilitat de conversa i el seu càlid accent, estranyament amical. L'altra porta de la saleta de visites donava al despatx del director, en Joaquim Ventalló, que en aquell moment no era al diari. Hi vam sentir renou (eren els companys que prenien posicions tan a prop com podien) i el Justo Bueno es va aixecar d'una revolada, completament transformat, i em va preguntar àïrat:

—Què cony és, això? Qui hi ha, aquí?

Va dur la mà dreta a la butxaca del darrera dels pantalons (no en va treure res) i se'n va anar cap a la porta disposat a obrir-la i vaig pensar en una escena de «Sed breves», un sainet del meu pare, en el qual el gerent del negoci obre intempestivament una porta i cauen a terra tots els empleats que hi havia darrera, escoltant tafaners. (Se'n diu «Sed breves» en espanyol perquè parodia els cartells que imprimia la Vídua Pla, de rigor en moltes oficines.) Era tancada amb clau per la banda del despatx i va sacsejar inútilment el pom. Li vaig preguntar:

—Et sorprèn molt que els meus companys de redacció estiguin inquietos?

—Tu n'estàs?

—Per ara encara no, Justo Bueno. Potser em neguitejaré quan sàpiga per què has vingut. Tot depèn de tu.

—O de tu.

—Molt bé: de tots dos. Empatats.

Els companys que ens escoltaven devien creure que ens havíem posat a jugar a parells i senars. El meu visitant va canviar de to sobtadament i em va dir que havia vingut per dir-me alguna cosa que m'afectava més a mi que no pas a ell. Tampoc no havia de creure que em venia a demanar res ni per fer-me cap favor. I també va voler que, ja des d'un bell començament, quedés ben clar que ni en Josep Maria Planes ni jo no li fèiem gens ni mica de llàstima i que solament ell i l'Organització lamentaven que hi hagués gent tan ximple, tossuda i ignorant. Va afegir, contundent —ara semblava una altra persona—, que ja m'havia ficat massa amb la CNT i «que la cagava si em pensava que s'hi podia fer conya». Va comentar que ja m'havia emmerdat fins a les celles i que jo mateix fóra l'únic responsable si m'arribava a passar alguna cosa. Em va preguntar si no duia damunt paper i llapis, li vaig dir que no i que podia anar a cercar-ne a la redacció.

—Vés-hi. Hauràs de prendre unes notes. Torna de seguida i no facis cap bestiesa.

Quan vaig tornar em va dictar, fil per randa, el nom de tots els participants i va especificar la tasca que cadascun havia fet en allò que ell en deia la «liquidació». Vaig escriure el cognom Lafuente així, en una sola paraula, i en Bueno em va assenyalar que no, que eren dos mots separats, article i nom. Em va fer anotar la matrícula del Ford que ell mateix havia guiat (ja l'he donada anteriorment), va afegir diversos detalls complementaris que jo ignorava i va comprovar l'exactitud de les meves notes. No podia entendre de cap manera a què obeïa tot allò, i en Justo

Bueno m'ho va explicar en quatre paraules:

—Mentre vas fotent garrotades de cec, no podem dir res. Pesques algunes informacions per aquí, d'altres més enllà, i en fas un poti-poti de veritats i guatlles. Clava't al cervell el que diu aquest paper i crema'l quan l'hagis après de memòria. No fotis aquesta cara de bèstia; ho entendràs perfectament. Ara ja no tens excusa: si dónes una sola d'aquestes informacions, ets home mort. T'has embolicat de debò i ara tinc curiositat de veure com te'n sortiràs, si te'n surts, és clar.

—I si publicava que m'has visitat i m'has dit tot això?

—Fóra collonut! Sobretot, si et creien. I ja saps el preu.

—Ens escolten els meus companys. Podrien fer de testimonis.

—No te'n refiïs! Si t'encostipaves, no presidirien ni el dol. Muts i a la gàbia, tu, i cagats de por. Ni corones, no et durien!

—¿He d'entendre que vosaltres em direu el que he de publicar o no?

—Amb mi no cal: el melodrama fes-lo amb els teus lectors.

—Anem a pams, Justo Bueno: acabes de confessar que una bona part del que publiquem en Planes i jo és la veritat. Una veritat que, segons que dius, difondre-la equival a una sentència de mort. I em véns a trobar a la redacció i a fer-me un gest de pinxo. Si em volies acollonir, ho has aconseguit: ara sé amb quina mena de gent em jugo el panís. Aquí hi ha una cosa, Justo: potser m'he compromès amb la teva Organització, però també n'estic —incomparablement més— amb els lectors. Ara no puc callar, Bueno, i això ho entens perfectament, encara que em diguis que el preu és una sentència de mort. No tinc cap vocació de màrtir, i molt menys de màrtir dels germans Badia. Deixar-ho en suspens només podria obeir a dues coses, Justo, i ambdues

són inadmissibles: o bé que ens havíem equivocat o que ens havíeu amenaçat i cedíem, i ja veus que parlo en plural, com si també digués el pensament d'en Planes. Planteges una alternativa emprenyadora, camarada Bueno: tu què faries, en un cas com aquest?

—Com vols que em posi en el paper de defensor de bòfies torturadors?

Hi va haver una llarga pausa. El Justo Bueno la va trencar:

—Digues que has investigat més bé les coses, que has obtingut millors elements de judici, i que has de fer algunes rectificacions. Mira: he provat a la pudor de la Laietana que a l'hora de l'execució jo era al Bar Rosales del Paral.lel, a tocar de la Ronda. Puc demostrar que no tinc títol de xofer i vejam si algú pot declarar que m'hagi vist mai conduint. Explica tot això.

—T'hauria d'anomenar i m'ho has prohibit!

Feia que no amb el cap. Va dir:

—Jo no t'he prohibit res; m'he limitat a donar-te uns consells. Molt bé, xicot, escriu tot el que et surti dels pebrots i espavila't. M'ha agradat molt de conèixer-te. Salut!

Se'n va anar cap a la porta del rebedor i no va acceptar l'encaixada que fi oferia. Els companys de la redacció van entrar tumultuosament a la sala de visites i van desfermar una allau de comentaris:

—Quines penques!

—«M'ha agradat molt de conèixer-te!», t'ha dit. I significava que ja et reconeixeria quan li rotés, és evident!

—Què faràs?

—Té raó en una cosa: val més deixar-ho córrer. El cas dels germans Badia és una qüestió policíaca, de govern, no pas de periodisme. Deixa-ho anar, Tísner!

—Trobem-nos amb en Planes i contem-li entre tots aquesta entrevista amb el Bueno. Que senti les diverses opinions nostres i tu digues-li la impressió que t'ha fet aquest tipus!

Quan el Bueno se n'acabava d'anar va arribar en Clotet. Li vam explicar la sorprenent visita i va obrir uns ulls immensos. Era, realment, una notable coincidència, però no podia fer sinó alegrar-me que ell no hagués estat al diari quan hi havia en Justo Bueno. ¿Hauria hagut d'intervenir com a agent de custòdia meu? Què hauria passat, desgràcies a part? ¿Escena de films de gàngsters en un pis de la Rambla de Canaletes?

—Deixeu-me sol, nens: he de rumiar una mica en tot aquest merder. Vull anar al balcó i fumar-me mitja dotzena de cigarrets. No em pregunteu res més: encara no tinc cap resposta. I vós, Clotet, moixoni al rebedor i res d'anar a la Via Laietana a parlar amb en Vidal-Jové. Després mirarem què fem, però, de moment, quietud i que duri. M'ajudareu de debò no atabalant-me.

(Em sentia important com un capità de vaixell en tràngol greu i, de cop i volta, sense haver tingut ni tan sols temps d'adonar-me que aquell fóra el trajecte dels meus pensaments, advertia que m'arriscava a negar-me en la grossa onada de responsabilitat produïda pel cercle viciós que s'acabava de crear: perill-fatxenderia-desafiament-més perill. Era un obscur seguit de reflexions amb prou feines insinuades i, per primera vegada, descobria l'autèntica dimensió de l'instant. I veia, dibuixat amb traç net i segur, que ja no em podia fer enrere i que havia entrat en una comarca d'esclavatge on ignoraven què volia dir manumissió.)

Una situació delicada

Tonificava l'esperit la contemplació dels vianants de la Rambla des del balcó de la redacció. Em faria quedar bé si digués que la visió d'aquells ciutadans em feia conscient del compromís que havia contret amb ells, però fóra mentida, perquè no era al balcó inhalant nicotina on arribaria la pau dintre meu, ni escoltant la xerrameca —ben intencionada— dels redactors de «La Rambla»: la tranquil·litat vindria —oh, paradoxa!— quan em posaria de cap a la màquina d'escriure d'en Joaquim Ventalló i redactaria l'entrevista amb en Justo Bueno. Tots els companys de la redacció coincidien en l'audàcia del visitant, garantia d'una autèntica absència de contemplacions si mai era posada a prova. Alguns —l'Enric Fernández-Gual, per exemple— asseguraven que si deixàvem córrer la història de l'assassinat dels germans Badia, al cap d'una setmana de silenci ja ningú no se'n recordaria, els lectors l'haurien oblidada. Algú va dir, una vegada més, que la premsa és efímera per definició. Però d'altres redactors eren més suspicços i recalquen que aquell gènere d'amenaçes únicament es podien fer quan hom tenia assegurada la impunitat i qualificaven de fet molt simptomàtic que haguessin obtingut el rellevament del jutge Vilalta substituint-lo per aquell Márquez Caballero que s'havia fet càrrec del cas i la seva primera diligència havia estat ordenar l'alliberament dels quatre culpables, o sospitosos segons el llenguatge convencional d'aleshores i encara d'avui.

L'intercanvi de confidències, el murmuri de mots, va fer entendre a en Clotet que n'havia passat alguna de grossa durant la seva absència. En Màrius Vives li va explicar la vinguda del Justo Bueno per tal de parlar amb mi i el meu àngel va empal·lidir. Segons ell, el jove anarquista hauria pujat quan havia vist que ell sortia del diari, malgrat que nosaltres rebutjàvem aquella possibilitat, car significava que en Bueno hauria muntat una guàrdia absurda, puix que res no li podia haver indicat que el

policia de custòdia sortiria impensadament. En aquest aspecte, en Clotet no sabia com formular cap objecció i deia que ell mateix havia pres el determini d'anar a la Via Laietana llavors mateix, uns instants abans de marxar, i que si jo li hagués denegat el permís, hauria romàs al diari. I jo havia de dir que era rigorosament cert, que jo mateix l'havia autoritzat, i que havia accedit de la mateixa manera que si m'hagués passat pel cap hauria dit que no. I encara va oferir una altra prova que l'exonerava: podíem telefonar a en Vidal-Jové i preguntar-li si no havia tingut alguna cosa per ordenar, algunes impressions per bescanviar, quan en Clotet li havia manifestat desig de veure'l.

—Truqueu-li. Us dirà que m'ha alliberat d'una investigació a Viladecans. Li he fet veure que el servei amb el senyor Tísner ja no em deixava temps per a res més. Ho ha entès molt bé i m'ha tret d'allò altre. Pregunteu-li de què hem parlat. Ara fa tres o quatre dies, li vaig dir per telèfon que hi havia un afer pendent i que calia que el resolguéssim. I el Justo Bueno no podia saber res de tot això!

L'Aymamí i Baudina em volia dir alguna cosa sense que la sentís en Clotet i em va fer un petit gest amb el cap assenyalant-me el despatx del director. Algun altre periodista se'n va adonar i ens vam aplegar mitja dotzena de persones al voltant de la taula d'en Joaquim Ventalló. Hi va haver algú que va proposar de fer anar en Clotet a la Via Laietana per tal d'explicar la sorprenent visita a Vidal-Jové. D'altres s'hi oposaven dient que en Vidal-Jové ja ho sabia i com que aquesta asseveració denotava connivència, en discrepava amb tota la meva força. Malgrat tots els raonaments, l'Aymamí insistia que l'única raó de l'aparició d'en Justo Bueno era la necessitat de conèixer-me personalment.

—I si em preguntes per què, em sabrà greu, perquè significarà que ets un tros de quòniam!

Com us deia suara, la paradoxal tranquil·litat va arribar quan em

vaig posar de cap a la màquina d'escriure. Vaig fer un llarg article explicant la insòlita entrevista. El títol ja ho deia tot: «Justo Bueno visita el redactor de «La Rambla» i li explica fil per randa com es va realitzar l'assassinat dels germans Badia». Ara que escric això he anat a l'hemeroteca, ho he rellegit, i me n'han pervingut esgarrifances retroactives. No esmentava, naturalment, les amenaces de mort i presentava el fet com si un indignat Justo Bueno hagués vingut a demostrar-me la seva inculpabilitat en l'afer i vaig tenir la impressió que els lectors ja entendrien allò que quedava entre ratlles.

Però era una tranquil·litat efímera: quan aquell vespre mateix sentia cridar «La Rambla» i els venedors parlaven de «tota la veritat sobre l'assassinat dels germans Badia», uns inconneguts calfreds recorrien el meu cos. I en Clotet, que caminava al costat meu, brandava el cap i murmurava:

—Cagada l'hem, senyor Tísner!

Qui va entendre instantàniament allò que restava amagat entre línies va ser la «Solidaridad Obrera», l'òrgan periodístic de la CNT. L'endemà mateix publicava a portada un requadre a dues columnes en el qual afirmava que «el periodista Artís-Gener ignorava què era l'ètica professional». Titllava d'irritant la campanya que jo duia contra els assassins dels germans Badia i afirmava que el meu pretès afany de netejar el panorama em feia entrar en terrenys aliens i perillosos, amb la qual cosa contraïa una enorme responsabilitat i assegurava —textualment— «que la CNT trobaria de seguida que li semblés oportuna la manera de silenciar-me».

Els vaig fer una publicitat immerescuda: el dia 11 de juliol vaig reproduir el requadre de la «Soli» i advertia els lectors de «La Rambla» que a partir d'aleshores tot restava ben definit i que si m'arribava a esdevenir alguna cosa, ja sabien qui n'hauria estat l'autor. L'actual relectura palesa que hi havia en mi una certa

actitud tremendista, com una sol·licitud de compassió. Ara ho veig, és clar, però en el juliol del 1936 no era pas tan netament dibuixat com avui: el mig segle transcorregut s'hi fa sentir.

En Clotet —la circumspecció del qual s'havia afinat enormement aquells darrers dies— va guaitar el diari, va brandar el cap i em va dir:

—Si em permeteu que em fiqui on no em demanen, senyor Tísner, us diré que amb aquesta gentalla val més no emmerdar-s'hi.

—Ho sé bé prou, Clotet. Us agraeixo el consell.

Moció d'ordre

He fet en manta ocasió de novel·lista i tothora m'ha subjugat allò de bastir un castell de focs artificials damunt el paper blanc, tot empescat de dalt a baix. Gairebé sempre m'he servit d'un material imaginari: persones, fets, geometria i geografia, potser tots reals però garbellats —i deformats— pel sedàs propi. Aquest llibre, nogensmenys, em planteja un cas totalment diferent: no he d'inventar res, «no puc inventar res!» No m'és permès de crear cap personatge ni sotmetre'l a cap peripècia fantasiosa: solament he de parlar de persones, coses i fets rigorosament certs i si en el meu relat s'esllavissa quelcom no prou exacte a la realitat, ja puc assumir des d'ara la responsabilitat derivada de la manca de memòria. Quan vaig pensar a escriure el meu aplec de records mai no vaig capir la dràstica limitació a la qual havia de sotmetre el meu tarannà inclinat a la imaginació.

Cal que susciti com a moció d'ordre el fet que en aquesta relació de memòries hagi introduït el diàleg en funció de vehicle

expressiu; és evident que no puc recordar mot per mot les converses d'anys i panys endarrera: em manquen la vocació i la capacitat d'un magnetòfon. Aquesta és la llicència que m'he pres de cara a la fluïdesa de la narració. No recullo paraules literals, evidentment. Però he estat fidel, tan com m'ha estat possible de ser-ne, a una realitat la qual —ella, sí— ha estat consignada al peu de la lletra. He recreat unes converses servint-me del to i àdhuc de les peculiaritats de dicció de la gent que retratava fins on la memòria m'ha permès.

No he inventat pas el diàleg com a crosses d'un relat biogràfic o autobiogràfic: és un vell recurs al qual han anat a parar molts autors, alguns àdhuc ben il·lustres. Però en el meu cas amb la confessada vocació de novel·lista—, no podia evadir-me'n de cap de les passades.

Restarà dempeus, doncs, aquesta inversemblança destinada a donar versemblança a uns episodis reals. I m'arraparé a les paraules de Michel Leiris en el seu «L'âge d'homme», quan diu que: «il resterait néanmoins cet engagement essentiel qu'on est en droit d'exiger de l'écrivain, celui qui découle de la nature même de son art: ne pas mesurer de son langage et faire par conséquent que sa parole, de quelque manière qu'il s'y prenne pour la transcrire sur le papier, soit toujours vérité. Il resterait qu'il lui faut, se situant sur le plan intellectuel ou passionnel, apporter des pièces à conviction au procès de notre actuel système de valeurs et peser, de tout le poids dont il est souvent oppressé, dans le sens de l'affranchissement de tous les hommes, faute de quoi nul ne saurait parvenir à son affranchissement particulier».

Aquell dia que va anar d'un pèl

El dimarts, 14 de juliol, quan l'Enriqueta Manyé i jo ens

disposàvem a anar cap al locutori per a la nostra transmissió diària, el meu gran amic Marian Foyé, el pilot aviador gendre del director, em va preguntar:

—Quan acabis ja te'n vas cap a casa?

—Sí.

—T'hi porto jo. Fet?

—Fet, «Foyé-Gras».

(En Marian —ell sempre va signar Marià— Foyé i Ràfols havia estat qui m'havia inoculat el dolcíssim virus de l'aviació. Aleshores tenia trenta anys i posseïa, entre altres títols, el de pilot de vol a vela de les classes A, B i C, que atorgava l'escola alemanya de Grunau, i l'havia obtingut en una prova durant la qual havia romàs en l'aire en un planador trenta-sis hores i escaig, cosa que en aquells temps havia estat un rècord mundial. A «La Publicitat» feia la secció de motor i una altra, dominical i per als infants, titulada «Les coses de l'aire». Hauria estat impossible que aquell dimarts, 14 de juliol de 1936, hagués cregut un oracle que em revelés que el meu amic moriria al cap d'uns mesos a Barcelona, greument ferit en combat aeri damunt Belchite.)

El meu àngel de la guarda seia al rebedor amb les cames encreuades i llegia el diari. Li vaig dir que havia quedat amb en Foyé que em duria a casa en acabada la transmissió i que, doncs, ja se'n podia anar puix que aquella nit jo no havia de sortir de casa. Vam acordar que l'endemà fóra a Tamarit-Rocafort a dos quarts de vuit, va regradar «el senyor Tísner», va acotar el cap per a l'Enriqueta i se'n va anar.

Ella i jo vam passar el nostre espai radiofònic. Havien iniciat unes obres de millora de l'antiga cambra de bany convertida en locutori i havien aixecat l'empostissat que tapava la banyera, la qual mostrava una antiga sedimentació, ara feta crosta de fang.

Mentre jo llegia, l'Enriqueta rascava el pòsit amb una estella i traçava dibuixos que deixaven un rastre blanc al fons del monumental obi. Sense alterar gens ni mica el to de la veu, talment com si formés part del text que llegia, vaig intercalar una pregunta inesperada: «Com va la pesca, Enriqueta?». A la meua companya radiofònica li va venir una forta passió de riure i es va encongir tota ruboritzada, literalment enroscada en si mateixa, a fi i efecte de contenir l'esclat; estava adorable de debò. Jo maldava per continuar amb la veu natural però per dins també em moria de riure, no pas de la meua broma sinó de l'atabalada reacció de l'Enriqueta. Finalment ambdós vam esclafir una forta riallada, gairebé sense tenir temps de tancar el micròfon. Vaig trigar uns quants segons a tornar-lo a engegar, si fa no fa tranquil·litzat i ben delerós d'arribar al darrer dels fulls mecanografiats.

Quan tornàvem a travessar el rebedor camí de la redacció el bon humor se'm va tallar en sec: al seu banc habitual hi havia assegut en Clotet. Vaig trobar humiliant que no hagués estat fidel al pacte i li ho vaig reclamar asprament. Em va dir, no gens alterat:

—Ja me n'he anat, senyor Tísner, però abans de fer cap a casa he passat per la Laietana: tenim l'obligació de deixar-hi un comunicat diari d'activitats, no sé si us havia dit mai que això forma part de la nostra feina. El senyor Vidal-Jové m'ha ordenat que tornés de seguida i que us digués que havíeu de fer allò que jo us ordeni —o que ha ordenat ell, més aviat— i que si observava que no accedíeu, li telefonés immediatament. No podeu sortir del diari si no és amb mi.

Vaig quedar atònit. L'Enriqueta i jo ens vam guaitar amb interrogants posats i vaig entrar al despatx del director, en Carles Capdevila, al qual vaig relatar atropelladament el fet. En Capdevila, molt ponderat, em va dir que no podíem donar cap importància a coses de les quals ignoràvem l'abast i la dimensió i que, en casos com aquell, la solució més senzilla era el telèfon:

—Truca a la Laietana, parla amb en Vidal-Jové, explica-li la teva sorpresa i que et digui què passa, per què ha fet tornar el teu policia. Telefona des d'aquí, perquè si ho fas des de la redacció hi haurà massa gent assabentada. En aquests casos, com menys mullader millor —va concloure. El director tenia un número directe amb el cap del servei i ell mateix el va marcar quan li vaig fer un senyal amb els ulls indicant-li que ja hi havia línia. Va contestar en Vidal-Jové mateix i va reconèixer la meua veu instantàniament. No em va deixar cap oportunitat de preguntar-li res; em va dir, taxatiu:

—Limita't a fer al peu de la lletra tot el que et digui en Clotet i estigues tranquil, que no et passarà res.

—De tranquil ja n'estic —vaig replicar—. Però m'agradaria saber «què» no em passarà.

—De segons quines coses, no se'n pot parlar per telèfon; em penso que ja coneixes aquesta norma. Repeteixo que obeeixis en Clotet, afegeixo que no fotis el burro, i et torno a dir «que tot és previst i no et passarà res». Tinc molta feina, Tísner, i preferiria que no m'emprenyessis més.

Vaig sentir el clic de penjar i vaig restar esbalaït, amb el telèfon mut encastat a l'orella. En Carles Capdevila em va treure de l'estupor amb les seves preguntes:

—No t'ha volgut dir res, oi? ¿Ni el més lleu rastre de què es tracta? El teu policia t'ha deixat entreveure alguna cosa?

Jo enfilava un no darrera l'altre. Vaig afegir:

—M'ha recomanat que no fes el burro i m'ha recriminat per haver intentat de parlar per telèfon de «segons quines coses». I que tot estava previst i que no em passaria res.

—És evident que l'única cosa sensata que es pot fer en aquests

moments és obeir el teu senyor Clotet. Per deducció lògica, si en Vidal-Jové cregués que et podia esdevenir algun contratemps, t'aconsellaria de no sortir del diari o et vindria a buscar. Si no ho fa, només es pot interpretar com això que et deia, que té la seguretat que no et passarà res i n'assumeix la responsabilitat.

Aquell vespre, casualment, el meu germà Arcadi havia vingut a la redacció i era a un extrem de la sala gran, dret davant la taula del nostre pare i parlant amb ell. No era una visita gaire habitual perquè el pare defugia amb vehemència qualsevol cosa que pogués semblar familiaritat; àdhuc li desplaïa que jo mateix treballés al diari seu (i «La Publicitat» m'havia contractat directament!) i, encara, temia que el fet que jo radiés cada dia el resum de notícies no fos interpretat com una mena de nepotisme, idea que ningú de dintre el diari no hauria admès.

Vam sortir plegats tots cinc: el pare, en Foyé, l'Arcadi, jo i en Clotet i vam baixar els dos trams d'escala. A peu pla, a l'àmplia porteria, en Clotet es va convertir en l'estrateg manàia i em va sorprendre aquell inconegut aspecte del seu tarannà, fins aleshores submís i gairebé servil. Va obrir la secció petita de la gran porta de ferro i cristall i em va fer sortir mentre, amb un gest, interceptava el pas del pare, en Foyé i l'Arcadi. Aleshores va passar ell. Davant mateix del diari hi havia deturat un taxi —fet gairebé usual puix que sempre n'hi havia un rengle que esperaven la sortida dels espectadors del Coliseum— i darrera el cotxe groc hi havia estacionat l'inconfusible DKW del meu amic pilot. Me n'hi anava i en Clotet em va agafar el braç i em va dir:

—No. Vós en aquest taxi.

—He quedat amb en Foyé que ell em dur/

—En el taxi, us dic!

Era un cotxe ple: hi havia quatre persones! El xofer i un home al seu costat i dos més al seient del darrera. El meu pare va fer

l'intent d'enfilar-se també al cotxe de servei públic, però en Clotet li ho va impedir amb uns mots curts, que a la vegada feien el primer indici que jo aconseguia:

—No, senyor Artís: a l'automòbil del senyor Foyé. «Amb un que s'exposi ja n'hi ha prou».

Vam arrencar i quan encara travessàvem el carrer de Balmes tots els ocupants, àdhuc el xofer, van desenfundar sengles pistoles. Una vegada més he de confessar la meva condició d'insensat: no em preocupava el perill, deixatat en la noció de protagonisme. La vanitat personal —poca-solta i extemporània, com sempre— se sobreposava al fet intrínsec i a la seva càrrega de risc i en aquell moment tenia més importància, en el meu intranscendent interior, la idea de ser com l'heroi d'un film de lladres i serenos que no pas la possibilitat que anéssim de cara a la desgràcia sis persones ficades en un taxi. Probablement m'hauria d'averkonyir, però la confessió ja és com una mena d'acte expiatori.

Vam travessar la Plaça de la Universitat —deixeu-me recalcar que aleshores era de doble direcció, com totes les vies de l'Eixample— i Gran Via de les Corts Catalanes enllà, entre els carrers de Muntaner i Casanova, els policies van posar el fiador a les armes i les van guardar. El xofer-agent va dir:

—S'ha acabat el bròquil.

I el meu Clotet va objectar l'agut comentari:

—Per ara.

El vidre posterior dels automòbils d'aquella època no era pas com en els d'avui, que sol ser tan gran com el parabrisa, o encara més: normalment era un petit rectangle horitzontal. Em vaig adonar que els dos policies que em flanquejaven hi donaven freqüents cops d'ull i hi vaig mirar per veure si m'assabentava

d'allò que els cridava l'atenció. Darrera mateix del nostre taxi venia el DKW d'en Foyé i era un cotxe inconfusible entre els pocs que en aquells temps duien els fars damunt els parafangs, ben separats, car gairebé tots els portaven adherits al marc del radiador. Vaig témer una desgràcia: que no creguessin que aquell vehicle ens seguia amb mala fe i que no obrissin foc contra seu. Vaig dir als bófies:

—Escolteu! En aquest cotxe que tenim darrera hi van el meu pare i el meu germà i el condueix el periodista Marian Foyé. No us penseu pas que ens segueix i no feu cap disbarat!

Des del seient davanter en Clotet va dir:

—És clar, home! I els altres dos cotxes que vénen darrera també són nostres! Que us penseu que badem, o què?

No vaig voler dir res més. Vaig tenir com un llampegueig de consciència que em va donar el calibre aproximat de la situació. Era evident que no podia continuar sentint-me personatge de pel·lícula i prolongar aquella frivolitat, com de representar un paper còmic de Commedia dell'Arte quan, potser de debò, faria d'actor de tragèdia. Altres vegades en la meva vida he sentit aquesta mena d'arravataments obnubiladors i allò que ho fa més greu és el cas que no hagi estat únicament en períodes infantils, adolescents o joves, sinó en temps de maduresa, àdhuc en allò que en diríem una edat avançada, o sigui que ja no he estat a temps de fer-m'ho mirar.

Al carrer de Tamarit vam girar cap a l'esquerra, vam travessar les cruïlles dels carrers de Sepúlveda, Floridablanca i Tamarit i aquí, al xamfrà mateix de cantó de mar a la dreta, va acabar el viatge. Em van fer entrar al portal de casa envoltat d'agents (una altra guspira de vanitat per si em veia algun veí o la Maria Farreras, la bonica filla de la senyora la nostra portera).

Aquella nit en Clotet es va quedar a casa. Les meves germanes li

van fer un esberrany de llit la base del qual era l'escó del rebedor i l'home hi va dormir vestit. L'endemà vam agafar un taxi i vam passar per la Via Laietana. Havíem d'enllestir de pressa, perquè jo havia d'anar al Palau de Justícia a fer la informació per a «La Rambla». En Vidal-Jové ens va rebre de seguida i em va felicitar per haver-me'n sortit bé i quan li vaig preguntar de què m'havia sortit bé em va dir, en termes gairebé telegràfics, que havien tingut una confiança gràcies a la qual s'havien assabentat que aquell vespre m'esperaven a la Plaça de la Universitat cantonada amb el carrer d'Aribau (era en el camí consuetudinari) i m'haurien pelat si el meu pare i jo haguéssim fet bonancencament el camí de cada dia. Va afegir que el desplegament policíac observat els devia haver fet desistir.

(I jo, inevitablement, vaig haver de caure en una cosa furtiva i, això no obstant, gravíssima: era la segona vegada que un cas tan remarcable es produïa en absència d'en Clotet. Aquest cop no havia estat exactament així, però els de la FAI podien saber que jo no tindria policia de custòdia en aquell moment. He d'esmentar la coincidència per això, perquè em semblava una curiosa repetició de l'eventualitat, d'una circumstància que només podíem saber en Clotet i jo. I el cor em diu que, això no obstant, en Ramon Clotet anava a favor meu i que per aquella banda — com tampoc per la dels meus familiars i els companys del diari, evidentment— no hi podia haver cap filtració. Havien estat decisions fortuïtes, preses de sobte, que ningú més no podia conèixer i el mot casualitat, doncs, feia una d'aquelles aparicions que hom saluda amb estupefacció.)

En Vidal-Jové em volia parlar de quelcom a soles i va pregar en Clotet que abandonés el despatx un instant. El meu àngel de la guarda va sortir i el cap de policia em va dir, eixut, amb una aspresa en la veu que jo no li coneixia:

—Altres vegades he qualificat d'emmerdament això d'en Planes i teu malgrat que —ho saps prou bé— estem d'acord en els

aspectes fonamentals. La meva discrepància és pel que fa al mètode. Aquesta gent és molt forta i té una noció exacta del seu poder, sap fins on es pot arriscar, fins on pot arribar. En Vilalta els empenyava com a jutge i, ja ho has vist, n'han fet posar un altre de tou, mal·leable. Aviat van endevinar que era ell qui et passava segons quines notícies, que no hauries pogut aconseguir per cap altre camí i, en aquest sentit, trobo que tant en Vilalta com tu mateix vau pecar d'ingenus i la vau cagar. Allò teu de l'altre dia va ser un desafiament insensat i ells se solen cobrar aquesta mena de coses. Tenim algun infiltrat i tot funciona si fa no fa, fins que no el descobreixen. I que ara t'hagi sortit bé no és cap garantia d'allò que pugui passar demà o demà passat, m'entens? Què et puc dir? Què puc fer? Només recomanar-te que vigilis, que entenguis la veritable dimensió de l'organització amb la qual t'acares i que siguis conscient del perill que comporta. I, sobretot, que no afegeixis més llenya al foc. Ara, en Planes i tu heu d'afluixar i no ho dic per espantar-te: sóc jo, qui estic acollonit!

Les primeres setmanes

Tot va canviar radicalment durant aquelles primeres setmanes de la llarga guerra que començava. A en Joaquim Ventalló, que tenia un deute mai no saldat amb la FAI, la Generalitat el va fer anar a París i aviat, molt aviat, «La Rambla» va passar a mans de l'acabat d'estrenar PSUC, Partit Socialista Unificat de Catalunya. En cosa de dies les organitzacions van jugar a l'aranya-estiracabells amb els mitjans de difusió i aviat havien canviat de propietari i, a grans trets, amb línies polítiques molt més definides i contundents, les empreses editores i —allò era el més important— els estatges i les impremtes. Grups molt exigus numèricament ara tenien un local i una rotativa (o una màquina plana, que en aquells temps feien el seu fet entre constants aquí caic i allà

m'aixeco), que mai no haurien gosat ni somiar.

Un bon dia, sense ni tan sols haver-se acomiadat l'anterior, en Clotet ja no va venir a casa. El vaig esperar una mitja hora prudencial —l'home era maniàticament puntual i si li hagués sorgit un contratemps hauria telefonat o fet telefonar—, vaig tenir lleure de reflexionar la situació i ni tan sols no el vaig reclamar a la Via Laietana: tal com me l'havien atorgat me'l podien prendre, evidentment, la qual cosa era inobjectable. (Potser aleshores ja freturava custòdia, més que no pas jo, el mateix Vidal-Jové!) De debò, examinat fredament, ja no tenia cap mena de sentit anar acompanyat d'un policia: la CNT i la seva FAI senyorejaven el carrer i pressionaven el govern al seu grat a partir d'aquell diumenge, 19 de juliol, amb el sollevament militar ofegat en aquelles ciutats on les forces sindicalistes, sobretot, havien pogut intervenir.

El dia 22 d'aquell mes ja havia pres forma el Partit Socialista Unificat de Catalunya i ens hi vam integrar diversos conseqüents amb la ideologia d'un sector del Bloc Obrer i Camperol. La militància activa significava un munt de coses que, explicades avui, poden esdevenir incomprensibles. Als nostres dies la indumentària no té cap mena de relació amb la filiació política, ni tan sols amb un nivell social en la majoria de casos. Això era completament diferent en aquells temps. No vull pas dir que els estaments duguessin uniformes, però la gent conservadora es disfressava de conservador —barret, coll i corbata— i els esquerrans d'esquerrà —granota, mocador al coll i arma ben visible— i era una mena de joc net, malgrat que mant ciutadà de dretes hagués arraconat la indumentària habitual, s'hagués descamisat i dugués el seu cotxe tot pintat amb barroeres sigles sindicals, per tal que semblés un vehicle requisat. I tingués papers, és clar: hagués aconseguit documentació per a ell i el seu automòbil. I no cal dir que el fenomen a la inversa es devia produir a Burgos o a Sevilla, als indrets on l'alçament militar havia triomfat i sen se haver de pensar en «mutatis mutandis».

Vam crear la Cèl·lula de Dibuixants del PSUC, car de feina no en mancava pas. Vam requisar una casa que ens feia peça, una gran torre que hi havia al carrer d'Aragó cantonada amb el passatge Méndez Vigo, entre els de Llúria i Claris, i vam distribuir les nombroses peces de la superba residència d'acord amb els requeriments d'un sindicat actiu, al qual calien sales de treball i de reunions preparatòries, d'arxiu i de magatzem de material de dibuix i pintura. Quan la vam ocupar, la casa tenia la planta baixa amb una mica de jardí i dos pisos i els seus propietaris havien fugit abandonant tot el parament que nosaltres, dibuixants sindicalistes cívics, vam respectar rigorosament. Quan vaig tornar de l'exili i vaig anar a veure el «local de la Cèl·lula», la casa havia augmentat d'altura i canviat de color: ara té quatre o cinc pisos i l'havien pintada de verd-gris. El garatge on el Tísner tancava el seu Adler avui és l'escala, l'entrada col·lectiva dels estadants dels pisos.

(Per cert: l'Adler que em volia vendre en Jordi Vilallonga quan vam tornar de Mèxic, no hauria pas estat el meu? Era exacte! L'advocat el tenia estacionat a un costat de Santa Maria del Mar i el dia que el vaig anar a veure el cor em va fer un salt! Era idèntic a aquell amb el qual havia donat les primeres lliçons de conducció a qui més tard fóra el meu cunyat, en Pere Calders, amb l'enorme terror dels passejants del Parc de la Ciutadella que les presenciaven.)

A la Cèl·lula de Dibuixants fèiem cartells i elaboràvem la resta de pa espiritual que repartia el PSUC. I —allò era el més important— hi escrivíem i hi dibuixàvem «L'Esquella de la Torratxa». A la Cèl·lula ens havíem aplegat una dotzena i mitja de minyons de l'ofici i la tònica dominant entre nosaltres era la bona avinença, no pas present tothora entre col·legues. En Pere Calders i jo havíem parlat manta vegada de fer un setmanari satíric, una publicació regular, fidel a la ideologia del nostre partit i amb unes ganances terribles de clavar cops de canya puix que proliferava la gent que n'era creditora. Crèiem honestament que el sarcasme ben

manejat era una excel·lent eina de combat i que, d'altra banda, ens envoltava molta gent que solament comprendria el llenguatge de la mordacitat, sobretot si era agressiva. M'adono que, dit així, a seques, sembla que faci entendre que imaginàvem que nosaltres érem els únics posseïdors de la veritat, i no era pas això: teníem una sola veritat, la nostra, i difondre-la i mirar de fer proselitisme era ben legal. En les nostres saberudes sessions preparatòries dictaminàvem com era de genuïnament nacional la inclinació a l'expressió gràfica i mai no ens cansàvem de retreure l'auca, a la qual donàvem la força d'exponent d'una de les nostres peculiaritats. Hom ja podia parlar, aquells dies primerencs de la guerra, de grossos desgavells, tant al front com a la reraguarda i ens sentíem capaços d'assenyalar amb el dit, inapel·lablement, els culpables. També endevinàvem que allò fóra jugar amb foc, la qual cosa no desentonava en una època en què la pràctica d'aquell joc s'havia fet tumultuària. Trobàvem terriblement negativa l'actitud plena de ferocitat anticatalanista d'algunes de les organitzacions polítiques i sindicals i una publicació agosarada, que tingués una idea ben clara de la trajectòria, podia esdevenir una eina de treball formidable. Perillosa, potser, però tampoc no ens inquietava aquella circumstància, puix que tot, qualsevol cosa d'aleshores, ho era. Per a en Pere i jo allò del setmanari s'havia convertit en una idea fixa, obsessiva, de la qual podíem parlar cada cop amb un nombre més reduït de companys, puix que a la majoria la por els feia fer figa. Tots els components de la Cèl·lula eren capaços de fer bons ninots satírics però solament en Guasp i jo teníem veritable experiència professional. Que, d'altra banda, tampoc no calien gaires sessions d'entrenament per tal d'haver-la. Un dia en Pere i jo vam anar al Partit, al Passeig de Gràcia, i ho vam explicar al secretari d'Agitació i Propaganda, en Víctor Colomer, al qual va entusiasmar la idea que —ens va dir— permetia d'aprofitar a fons tot el potencial humà de la Cèl·lula de Dibuxants dedicada fins aleshores a la confecció de cartells que avui (qui ens ho hauria dit!) són peces de museu.

En Pere i jo vam sortir engrescats i amb unes ganes incontenibles d'emprendre l'aventura. Aleshores ens vam recordar d'aquella publicació valetudinària que era «L'Esquella de la Torratxa», un setmanari nascut l'any 1872 i que en feia una pila que vivia a sotragades, amb unes incessants i tristes entrompassades i que llavors, des d'un setmanes ençà, ja no sortia. A la Cèl·lula vam proposar de requisar el vell setmanari o, més aviat, el seu ectoplasma, el títol. La idea va provocar una onada d'entusiasme col·lectiu i a tots ens seduïa la imatge d'aquella antiga capçalera modernitzada i alliberada de la seva lamentable condició de fòssil. També era estimulants tornar al setmanari aquell caràcter viu i combatent que havia tingut en tants moments dels seus seixanta-quatre anys d'existència. Mai no ens va passar pel cap el pensament d'homenatjar amb aquelles pàgines ressuscitades la memòria dels nostres il·lustres predecessors: tal cosa ha estat afirmada molt posteriorment i atribuir-nos-la ara fóra gran hipocresia: aleshores ens capficaven uns altres temes, ben diferents.

En Pere —que sempre ha estat un grafista de primer rengle, virtuosament acurat, encara que ell desmenjadament digui que no— va fer la maqueta del renovat setmanari i va dibuixar-ne la capçalera. M'estalvia de fer-ne cap elogi el mateix material; en molta ocasió hem trobat gent estupefacta, que no acabava d'entendre com l'any 1936, tan remot, ja hi hagués posseïdors d'aquell sentit de modernitat que fins i tot avui, al cap de mig segle llarg, encara fóra vàlida. Vam decidir que imprimiríem en offset el setmanari i vam triar la impremta Horta, S.A., puix que tant en Pere com jo coneixíem i admiràvem la qualitat d'aquella companyia. Cal que digui que entre les deu mil coses que ens acompanyen, algunes de remotes, puix que ja és sabut que en Pere i jo anàvem des de molt menuts a la mateixa escola i hem fet nombrosos camins paral·lels, ambdós vam rebre per infusió el coneixement de les arts gràfiques: els nostres pares (amics i lletraferits l'un i l'altre), també eren tècnics en impremta. L'elecció d'Horta, S.A. prova que hi enteníem prou i la col·lecció de

«L'Esquella de la Torratxa» ressuscitada ho demostra amb escreix. No puc fer l'hipòcrita i silenciar coses que altres han proclamat. Per això he d'insistir que en Pere i jo érem de debò els únics de tota la Cèl·lula que enteníem en impremta, en tipus de lletra, sabíem què era un gravat de línia o directe, érem capaços de mesurar en cíceros, distingíem què eren «tintes planes» i sabíem marcar els originals, escrits o dibuixats, de cara a la reproducció. (I, modèstia a part, també érem els únics capaços de corregir galerades!)

Vam tenir algunes friccions entre integrants de la Cèl·lula per culpa de raons administratives. Resultava que «L'Esquella de la Torratxa» tenia sis mil subscriptors: tots els barbers de Catalunya! En Pere i jo estàvem convençuts que calia donar-los de baixa tots i alguns companys qualificaven de suïcida el propòsit, puix que, segons que deien, partir des d'una base de sis mil era molt més segur que no pas des de zero. Però la nostra tesi s'arrelava en el fet que, com que en aquells temps —amb guerra o sense—, els homes anaven almenys un cop cada setmana a la barberia, tindríem molts milers de lectors però només sis mil compradors. «Ah, sí! Ja he vist a cal barber el ninot de l'Opisso!», havíem sentit dir centenars de vegades. Vam guanyar nosaltres i la nostra teoria. I vam arribar a tirar entre quinze i vint mil exemplars setmanals (àdhuc trenta en algunes ocasions) i allò feia una xifra rècord, sobretot en premsa de grup polític i d'un país en guerra. (Encara avui no estaria gens malament!) Havíem reeixit en l'elaboració d'un periòdic audaciós. Tractàvem durament els enemics de Catalunya i no toleràvem desviacions. Àdhuc, quan ens semblava que calia, plantàvem orelles d'ase al PSUC, el nostre patrocinador, la qual cosa, indefectiblement, significava uns esbroncs memorables i rotunds anuncis de tancament, que estremien les parets de l'edifici del Passeig de Gràcia. Ens amenaçaven amb la retirada del suport econòmic i fingíem dolor, convençuts que el PSUC mai no renunciaria a una arma tan divertida, i fèiem la dosi de comèdia escaient. Al partit li calia donar aquella prova de llibertat dins seu,

però curaven de no deixar-ho entreveure per tal que no ens sentíssim massa aviciats i n'abuséssim.

En molts moments tenia la impressió que el meu antic deute amb la FAI ja era saldat. Però m'equivocava. I anava tan errat d'osques que, de tant en tant, m'atrevia a ironitzar respecte als meus enemics. Ara mateix, quan repasso la col·lecció de «L'Esquella» de la nostra època, m'esbalaeix veure fins on arribava la meva inconsciència. Recordo que en una ocasió en què la «Solidaridad Obrera» afirmava que el seu tiratge era el més alt en tota la història del periodisme a casa nostra (ho deia en un editorial), vaig publicar un ninot on hi havia uns homes que carregaven amb paquets de diaris un carro d'escombraries, davant una impremta que s'assemblava prou a la de la «Soli». S'ho miraven dos ciutadans i un deia a l'altre:

—Avui n'hem tirat cent mil exemplars.

En general —comprovat en diverses latituds— les organitzacions de treballadors tenen una idea tan transcendental de llur missió en aquesta terra que els capa el sentit de l'humor. No voldria pas aprofundir per aquest viarany, que ja sé on mena: aviat hauria de dir que tampoc els partits polítics no solen veure gaire joiosament la gresca dels adversaris i em limito a deixar, de passada, constància del fet. Puc afegir un parell de proves de com usualment se solen prendre les coses a la valenta, per l'extrem que crema. El POUM —nosaltres, absurds stalinistes, havíem ajudat a fer de Trotsky un monstre— era un altre enemic nostre visceral. Els va caure d'allò més malament una portada que vaig fer per al nostre agressiu setmanari. Dels dos inevitables senyors que parlaven, un deia

—S'ha sentit poum! poum!

L'altre preguntava:

—I què passava?

—No res —deia el primer—. Eren quatre ximpls que feien olla.

Relataré més endavant les conseqüències que va tenir aquesta caricatura gairebé innocent, que no era sinó un simple joc de paraules, dolçament inofensiu en el fons.

La CNT va treure un cartell amb un número u molt gran, a tota l'alçada, i a la base, i repenjat d'esquena a la xifra, hi havia un home amb tipus de vagabund. El text, aprofitant el número u, deia: «1 vago es un maleante». A «L'Esquella de la Torratxa» en vam fer una paròdia molt divertida o, si més no, a nosaltres ens ho semblava. Constava de tres dibuixos arrengrats i reproduïen el mateix format del cartell, però si bé en el primer hi havia un u, en el segon dominava un dos i un tres en el tercer. Els nostres textos deien: «1 vago es un maleante», «2 vagos son dos maleantes» i «3 vagos es un Comité». No els va fer riure gens. Al contrari: van reaccionar plens de violència, van dir a la «Soli» que acabarien amb aquells emboscats que la UGT tenia al carrer d'Aragó —és rigorosament autèntic!— i nosaltres vam fortificar el terrat de la Cèl·lula (vam fabricar còctels Molotov «avant la lettre») per si, tal com anunciaven, ens venien a atacar.

Ara cal que consignï l'última vegada que vaig tenir notícies del meu amic Joan Francesc Vidal-Jové: un dia va venir a la Cèl·lula un guàrdia d'assalt, un policia uniformat d'aquella època, i ens va deixar un paquet llarg, fet amb paper de diari lligat amb cordills. Era un vell màuser i mitja dotzena de pintes de municions «per si ens passava alguna cosa». Inevitablement vaig haver de recordar la pistola del 7,65 que el mateix comissari m'havia regalat feia unes quantes setmanes.

Un altre dia em va trucar en Ramon Peypoch, el secretari general d'Acció Catalana Republicana (un dels millors amics que he tingut en tota la vida) i em va dir que havíem de parlar a soles urgentment. Ens vam trobar al taller de fusteria del seu cunyat, al

carrer de València entre Bailèn i el Passeig de Sant Joan, i la mica d'aire misteriós que potser m'havia excitat se'm va escapar de sobte quan vaig veure el seu rostre trasmudat, que desterrava definitivament qualsevol idea de frivolitat. Em va dir que des de feia una setmana llarga no se sabia res d'en Josep Maria Planes, em va explicar com l'havien descobert a ca l'amic on s'havia amagat (hi ha tota una tèrbola història respecte a aquest punt i mai no l'he volguda escatir a fons puix que tot el poc que en sé em produeix tremolor de cames), com se l'havien endut i allò era tot. Va afegir que havien passat per la «morgue» del Clínic diversos amics d'Acció Catalana i de «La Publicitat», però no hi trobaven les despulles d'en Josep Maria Planes. Va afegir que si, com hom temia, l'havien assassinat, hi havia la voluntat d'enterrar cristianament les seves restes a Manresa si fos possible, a la tomba familiar. La súplica del meu amic Peypoch consistia en això: que anés al Clínic i mirés si no trobava el seu cadàver al dipòsit del soterrani. Em va dir que cap dels qui rondaven per Acció Catalana aquells dies no havia tingut amb en Planes una relació tan viva com la meva i que, cas que les seves despulles hi fossin, jo les podria reconèixer. Freturaven sortir de dubtes i en Peypoch em demanava per caritat la meva intervenció. Li vaig dir la veritat: a mi també m'havien anat a buscar i la meva germana gran —l'única que era a casa en aquell moment—, aterrida, havia tret força de la flaqueza i els havia assegurat que jo era fora de Barcelona. No l'havien creguda i havien escorcollat matusserament tot el pis. Quan se n'havien anat, la Glòria havia pujat a l'estança d'una veïna i des d'allí m'havia telefonat a la Cèl·lula recomanant-me que, sobretot, no em deixés caure per casa. Ho deia a en Peypoch per tal que es convencés que, malgrat tot, jo era la persona menys idònia.

—Tothom sap on sóc, Ramon, però de la Cèl·lula no me'n trauran: haurien d'assaltar-la i ningú no ho aprovaria; estaré perdut quan m'enxampin pel carrer.

—Et durà al Clínic i et farà costat un grup d'Acció Catalana que

hem introduït a les Patrulles de Control. Tots són amics teus: en Morató, en Romigosa i en Bori.

L'Antoni Romigosa i Company i en Joaquim Morató i Guerrero eren dos vells companys d'adolescència. En Ramon Bori, el xofer, era una amistat molt més recent que sempre m'havia encuriolit: era taxista dependent (no pas amo del vehicle) i afiliat a Acció Catalana Republicana, un partit de centre-dreta que les llengües viperines qualificaven de «Lligueta» i això motivava que esguardés en Bori amb tafaneria, ple d'una pila de preguntes sense resposta perquè, entre altres raons, mai no havien estat formulades. Però era tanmateix singular que un simple treballador del volant fos militant d'un partit tan elitista i tan allunyat dels conceptes populistes.

Vam anar al sinistre dipòsit del Clínic i vaig haver de fer un gran esforç per tal d'endinsar-me en aquell Estígia de cossos sangonants. El soterrani sencer era una aterridora estesa de morts i examinar-los tots, un a un, feia una dura prova per a la meua capacitat de resistència. Em neguitejava més el pensament de trobar-hi en Planes que no pas el de no trobar-lo. Hi era, però, i abans que no la persona vaig reconèixer un vestit de color blau marí amb ratlletes blanques, que manta vegada li havia vist dur. També portava una inconfusible camisa de color blau cel. Em vaig inclinar damunt seu, fins que la meua cara va quedar a l'altura de la seva, i ja no hi va haver gens de titubeig, malgrat un inconegut rictus de terror que li havia quedat estergit als llavis.

Amb una agulla imperdible li van adherir a la solapa una cartolina que jo mateix vaig escriure, amb el nom de Josep Maria Planes i Martí. Vaig posar Planes amb e, com ell solia signar, malgrat que en els seus papers fos «Planas». Ignorava la seva data exacta de naixement i no hauria tingut cap sentit que hagués posat que era nat a Manresa.

Vaig sortir fent tentines fins que en Morató i en Romigosa em van

agafar de bracet —pràcticament no deixaven que els meus peus toquessin el sòl— i em van dur fins al cotxe. En Bori hi havia romàs i ens va preguntar si l'havíem trobat. Quan es va adonar de la meva cara ell mateix es va respondre: «Ja veig que sí».